

nography of children's epithaphs from Roman catacombs; W. Jeffrey Tatum (Victoria University, Wellington), *The „Plebiscitum Atinium” once more*; Elżbieta Woźniak (UMCS, Lublin), *The attitude of Marcus Tullius Cicero to Greek art*.

Tom zamykają dwie recenzje z książek: Anna Zalewska, *Teoria źródła archeologicznego i historycznego we współczesnej refleksji metodologicznej*, Lublin 2005 (Edward Skibiński); Pat Southern, *The Roman Army: A Social and Institutional History*, Santa Barbara-Denver-Oxford 2006 (Ireneusz Łuć).

Całość niewątpliwie zasługuje na uwagę zarówno historyków starożytności, jak też historyków prawa rzymskiego.

MAREK KURYŁOWICZ (Lublin)

Ius Romanum Schola Sapientiae. Pocta Petrovi Blahovi k 70. Narodeninám, Právnicka Fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2009, s. XLII, 580

1. W czerwcu 2010 roku odbyła się na Uniwersytecie w Trnawie (Republika Słowacka) uroczystość wręczenia jubileuszowej książki (z okazji 70-lecia urodzin) profesorowi Peterowi Blahovi, kierownikowi Katedry Prawa Rzymskiego i Kościelnego tegoż Uniwersytetu, a jednocześnie jej byłemu rektorowi i dziekanowi Wydziału Prawa.

Prof. JUDr. Dr h.c. Peter Blahovi, CSc, studia odbył na Wydziale Prawa Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie. Ukończył je – z kilkuletnią przerwą z powodów politycznych („nevyhovujúci triedny profil”) – w roku 1965 i w tymże roku, po zaliczeniu stosownych wyrozrów, uzyskał tytuł doktora *utriusque iuris*. W 1967 roku, został zatrudniony tamże na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa, obierając przy tym prawo rzymskie jako naukową specjalność. Pracę kandydacką pod tytułem *Sociálna a triedna funkcia ochrany držby v antickom Rime* (tj. *Spoleczna i klasowa funkcia ochrony posiadania w antycznym Rzymie*) obronił w 1978 roku i otrzymał tytuł akademicki kandydata nauk (CSc). Dwa lata później (1980) habilitował się na podstawie rozprawy *Držba v predsociálnom a socialistickom práve – rimskoprávna náuka o držbe a jej vyústenie v súčastnosti* (tj. *Posiadanie w przedsocjalistycznym i socjalistycznym prawie – nauka prawa rzymskiego o posiadaniu i jej znaczenie we współczesności*). Na tej podstawie otrzymał stanowisko docenta. Nominację na profesora uzyskał w 1991 roku, ponieważ nie będąc członkiem partii komunistycznej mógł wcześniej dojść najwyżej do docentury. Lata po habilitacji wykorzystał na pracę naukową w dziedzinie prawa rzymskiego i wyjazdy zagraniczne. Od roku 1990 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Bratysławie, a w latach 1991-1997 był jego dziekanem. Zrealizował wówczas swój czekający od lat na spełnienie zamysł, a mianowicie powołanie osobnej katedry prawa rzymskiego (wówczas wspólnie z prof. K. Rebro). Wcześniej nauczanie prawa rzymskiego było możliwe tylko w ramach historii państwa i prawa. W 1998 roku rozpoczął pracę na Uniwersytecie w Trnawie, gdzie współuczestniczył w tworzeniu Wydziału Prawa. Został też wkrótce jego pierwszym dziekanem, a następnie, w latach 1999-2007, pełnił funkcję rektora tej uczelni. Od 2007 roku jest prodziekaniem Wydziału Prawa, a także nadal – jak już wskazano – kierownikiem Katedry Prawa Rzymskiego i Kościelnego.

W dniu 6 października 2008 roku Senat Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie nadał profesorowi Peterowi Blahovi tytuł *doktora honoris causa*. W uzasadnieniu wniosku oraz w laudacji podkreślono zasługi Laureata dla rozwoju nauki prawa rzymskiego

i historii prawa, doniosłe dokonania w zakresie organizacji życia naukowego oraz zaangażowanie w sprawy państwa i Kościoła rzymskiego na Słowacji. Profesor Peter Blaho otrzymał w 2001 roku od papieża Jana Pawła II Order św. Grzegorza Wielkiego w dowód uznania za opracowanie tekstu umowy między Słowacją a Stolicą Apostolską, a w 2004 roku został odznaczony przez Prezydenta Republiki Słowackiej Krzyżem Zasługi I Klasy, między innymi za znaczący wkład w prace nad przygotowaniem konstytucji Słowacji.

W działalności akademickiej wyróżnić ponadto należy założenie przez prof. Blaho międzynarodowego czasopisma romanistycznego „Orbis Iuris Romani – Journal of Ancient Law Studies” (Brno-Bratislava), które z powodzeniem ukazuje się od 1995 roku. Założył ponadto i redaguje *Prawniczą bibliografię słowacką*.

2. Droga prawnicza i uniwersytecka Jubilata oraz Jego osiągnięcia zostały przedstawione w imieniu wydawców przez docenta Matúša Nemeca we wprowadzeniu (s. IX-XIII) zatytułowanym *Život a dielo profesora Petra Blaha – Ius est ars boni et aequi (Celsus D. 1, 1, 1 pr.)*. Po nim następuje *Bibliografia profesora Petra Blaha* (s. XV-XLII). Wykazany w niej dorobek naukowy obejmuje 207 publikacji oraz sześciu w druku w momencie ukazania się książki z zakresu prawa rzymskiego. Zdecydowana większość opublikowanych prac dotyczy prawa rzymskiego. W szczególności obejmują one zagadnienia rzymskiego prawa rzeczowego (m.in. posiadanie i jego ochrona, prawa rzeczowe, zasada *superficies solo cedit*) i zobowiązań (np. *lucrum cessans*, poręczenie, *lex Aquilia*, kontrakty sprzedaży i zamiany), ale także prawa procesowego (egzekucja) i rodzinnego (*praesumptio Muciana*). Sporą część stanowią rozważania nad prawem rzymskim na tle praw antycznych, zajmował się prof. Blaho również odniesieniami prawa rzymskiego do współczesnego prawa cywilnego, także w aspektach europejskich. Znaleźć można ponadto pozycje dotyczące pojęć słuszności i sprawiedliwości w prawie, stosunków między państwem a prawem oraz między władzą a obywatelem, wreszcie prace metodologiczne.

Ważną część stanowią opracowania bibliograficzne, dotyczące prawa rzymskiego w Słowacji, oraz liczne artykuły encyklopedyczne i recenzje. Profesor jest współautorem obszernego podręcznika prawa rzymskiego (K. Rebro, P. Blaho, *Rímske právo*, 4 wydania, ostatnie w 2010) oraz kilku zbiorów o celach dydaktycznych. W ostatnich latach intensywnie zajął się wydaniem *Corpus Iuris Civilis* w przekładzie na język słowacki. Ukazały się już w 2000 roku *Justyniańskie Instytucje* (patrz recenzja E. Žak w CPH LIII, z. 2, 2001, s. 238-241), trwają prace, publikowane w dużych fragmentach, nad wydaniem *Digestów*, których tom I ukazał się w roku 2008 (P. Blaho, A. Vaňkova, *Corpus Iuris Civilis. Digesta, Tomus I*, Bratislava 2008, s. 525).

3. Na całość książki złożyły się artykuły 37 autorów. Przeważają przedstawiciele ośrodków słowackich (Bratysława, Koszyce, Trnawa) oraz czeskich (Brno, Praga, Ołomuniec), ale reprezentowani są również historycy prawa z Austrii (Graz, Linz, Wiedeń), Holandii (Amsterdam), Niemiec (Drezno, Kolonia, Passau), Węgier (Budapeszt) i Polski (Lublin – UMCS, Warszawa – UKSW). Rozprawy zamieszczone w księdze są w różnych językach: oczywiście przede wszystkim w słowackim i czeskim, ponadto w niemieckim, włoskim i polskim.

Tematycznie najwięcej artykułów dotyczy prawa rzymskiego, niektóre szerzej traktują temat historii prawa, prawa kościelnego, teorii prawa i współczesnego prawa słowackiego. I tak, rozpoczynając od słowackiej i czeskiej romanistyki, Blažena Antalová (Koszyce) w artykule pod tytułem: *Strážca pece pri ohni zaspal a vidiecky dom zahorel (Ulp. D. 9,2,27,9; Coll. 12,7,7)* zajmuje się (s. 13-22) odpowiedzialnością odszkodowawczą za spowodowanie pożaru w świetle przepisów ustawy *lex Aquilia* o bezprawnym wyrządzeniu szkody; Peter Bělovský (Praga), *Translační účinky tradice* (s. 51-72) pisze o tradycji jako kauzalnym sposobie przeniesienia prawa własności, zaś Kamila Bubelová (Ołomuniec) o skardze Publicjańskiej (*Actio Publiciana pohledem Justiniánských Digest*, s. 99-110). O pożarach (*incendia*) w Rzymie pisze Michal Skřejpek (Praga); *Sententiae Pauli a požáry* (s. 415-428), tu w aspekcie zagrożenia porządku publicznego i ewentualnej odpowiedzialności karnej. Do wymienionych publikacji

słowackich romanistów trzeba dołączyć pozostałe studia z zakresu prawa rzymskiego. Wymienić tu należy następujące publikacje: Hans Ankum (Amsterdam), *Zur oratio Severi de praediis pupillorum von 195 nach Chr.* (s. 1-12); Andreas Földi (Budapeszt), *Einige Probleme der „lex Rhodia“ im römischen Recht* (s. 111-130); Richard Gamauf (Wiedeń), *Aliquid de iure gustare: portrayal and criticism of lawyers in Petroniusz* (s. 151-166); Georg Klingenberg (Linz), *Die Ersitzung von partes fundi* (s. 205-224); Marek Kuryłowicz (Lublin – UMCS), *Rzymskie ustawodawstwo karne w kodyfikacji justyniańskiej* (s. 251-265); Ulrich Manthe (Passau), *Per eminentiam – Ulpiani liber singularis regularum und die prägnante Antonomasie* (s. 307-316); Martin Pennitz (Graz), *Zum servus „noxia non solutus“* (s. 343-364); Dietmar Schanbacher (Drezno), *Entwicklungen in der römischen Pfandrechtsdoktrin* (s. 401-414); Andreas Wacke (Kolonja; dr h.c. Uniwersytetu w Trnawie), *Pomponius D. 41, I, 54,2: Ursprung der eingeschränkten Arbeitsnahmehaftung* (s. 495-514); Markus Wimmer (Linz), *Contemplatio. Absicht und Auflage* (s. 531-549) oraz Jan Zablocki (Warszawa – UKSW), *Le più antiche forme del testamento romano* (s. 549-560).

Z prawem rzymskim związane są również niektóre prace historyczne, jak: Gábor Hamza (Budapeszt), *Die römischrechtliche Tradition und die Entwicklung des Privatrechts in Frankreich* (s. 167-190); Petra Pribelská (Trnava), *Historický vývoj dokazovania a ostatných procesach inštitútov na územi Slovenska – v práve rímskom, v práve uhorskom až po súčasnosť* (s. 365-376), także z historii nauczania tej dyscypliny: Ladislav Vojáček (Brno), *Římské právo na meziválečné brněnské právnické fakultě* (s. 487-494). Do antycznego kręgu należą również prace o Grecji i świecie antycznym – tu Róbert Brtko (Bratysława), *Korene prirodzeného práva v starovekom Grécku* (s. 73-99) oraz Michaela Židlická (Brno), *Antický svět a lidská práva* (s. 561-566).

Kolejną grupę stanowią prace ze średniowiecznej i nowożytnej historii państwa i prawa: Daniel Krošlák, Katarina Šangalová (Trnava), *Spor o kodifikáciu súkromného práva v Nemecku* (s. 225-234); Miriam Laclaviková (Trnava), *Majetkové vzťahy medzi manželmi v uhorskom stredovekom prve s prihliadnutím na inštitút obvenenia (dos. dotalicium)* (s. 265-282); Karel Malý (Praga), *Obyčej – nálež – zákon v právu doby předbellohorské* (s. 297-306); Adriana Švecová (Trnava), *Štátnica a jej zástoj v relačných listinách hodnoverných miest* (s. 429-448) oraz Günter Wesener (Graz), *Zur Rechtsquellenlehre und zum Privatrechtssystem Georg Adam Struves (1619-1692)*, (s. 515-530). Mieszczą się tu również studia z historii państwa słowackiego: Tomáš Gábriš, Ján Macej (Bratysława), *Postavenie československého parlamentu v rokoch 1948-1989* (s. 131-150) oraz Peter Mosný (Trnava), *Sedemdesiat rokov po vyhlásení Slovenského štátu (predovšetkým niektoré východiská a paralely)* s. 317-328. Ponadto prawo wyznaniowe i kościelne: Helena Barancova (Trnava), *Zákaz diskriminácie z dôvodu náboženstva, viery a rodinného stavu* (s. 21-39); Matuš Nemeč (Bratysława), *Princíp subsidiarity v doktríne katolíckej cirkvi* (s. 329-342), także w kontekście prawa rzymskiego: Vojtech Vladár (Trnava), *Vzťah cirkevného práva k rímskemu právu* (s. 449-486).

Pozostałe prace odnoszą się bądź do teorii i filozofii prawa, bądź do współczesnego prawa cywilnego (słowackiego): Josef Bejček (Brno), *Právo jako právnictví a věda* (s. 39-50); Jan Hurdik (Brno), *Ekvita v systému zásad soukromného práva a realita Návrhu spoločného referenčného rámce (DCFR)*, (s. 191-204); Ján Lazar (Trnava), *O základných zásadách slovenského občianskeho zákonníka* (s. 283-296) oraz Radoslav Procházka (Trnava), *O ústavnosti ústavných zákonov* (s. 377-400).

4. Zasługi profesora Petera Blaha dla nauki prawa rzymskiego w Słowacji są niewątpliwe i wysokiej rangi. Przedstawioną księgę należy więc przyjąć jako kolejny dowód należnego uznania dla dorobku i osiągnięć Jubilata. Szeroki – krajowy i międzynarodowy – krąg autorów, którzy przyczynili się tego naukowego hołdu, potwierdza tę uzasadnioną opinię.

Księga zawiera w sumie najwięcej rozpraw autorów słowackich i czeskich, jest to więc jednocześnie sposobność do zapoznania się z problematyką i publikacjami romanistów i histo-

ryków prawa u naszych południowych sąsiadów. Widoczne są tu między innymi: spory zasięg naukowych zainteresowań, unowocześniony warsztat badawczy oraz starania o poszerzenie kontaktów z nauką europejską. Zarówno więc ze względu na osobę Jubilata, jak i merytoryczną zawartość, księga zasługuje na uwagę również w polskim środowisku historycznoprawnym.

MAREK KURYŁOWICZ (Lublin)

Anna Tarwaćka, *Romans and Pirates. Legal Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, ss. 199

W ostatnim czasie o piratach zrobiło się bardzo głośno, szczególnie w rejonie Zatoki Adeńskiej. Somalijscy korsarze od początku 2009 do połowy 2010 roku dopuścili się 436 ataków na jednostki handlowe¹. Dokonywane przez nich uprowadzenia miały jeden cel – uzyskanie okupu od armatora (właściciela) pojmanego okrętu w zamian za uwolnienie załogi i (nierzadko niezwykle cennego)² ładunku.

Przytoczone fakty dowodzą, że piractwo morskie nie jest epizodem historycznym. Warto zatem przyrzeć się, jak antyczni Rzymianie postrzegali korsarzy. Umożliwia to w znaczny sposób recenzowana monografia, przedstawiająca relacje Rzymian z piratami w kontekście prawa rzymskiego.

Swoje rozważania autorka przedstawiła w pięciu rozdziałach, które stanowią spójną i logiczną całość. Monografia zawiera bogaty indeks źródeł (zarówno prawniczych, jak i literackich, a także przepisy prawa pozytywnego) oraz obszerną bibliografię. Niewątpliwą zaletą pracy, którą dostrzega sama autorka (s. 15), jest przedstawienie piractwa nie tylko z perspektywy prawa publicznego, ale także prywatnego. Nie jest to zadanie łatwe, skoro dotychczasowi badacze nie skłaniali się do tak paralelnej prezentacji korsarstwa. Tym bardziej należy docenić trud, jakiego podjęła się autorka i podkreślić, że przedstawienie aspektów piractwa zarówno w świetle *ius publicum*, jak i *ius privatum* jest udanym zabiegiem wypełniającym lukę w dotychczasowej literaturze przedmiotu.

Zakres problematyki badawczej Anna Tarwaćka przedstawiła we wprowadzeniu („Introduction”, s. 11-16). Wśród kilku kwestii, które zostały poruszone w pracy, kluczowe wydaje się zbadanie, czy już w starożytności piractwo postrzegano jako *delictum iuris gentium* (s. 12). Zasadne było także wykazanie, jak określenie swojego oponenta politycznego mianem pirata wpływało na dalszą jego karierę (s. 13). Pozostałe zagadnienia, będące przedmiotem analizy, autorka przedstawiła lakonicznie w dalszej części wprowadzenia (s. 16), gdzie wyjaśnia układ pracy. W efekcie, czytając początek monografii trudno uchwycić, jakie problemy w kontekście piractwa będą miały swoje odzwierciedlenie przy analizie rzymskiego prawa prywatnego i publicznego. Wydaje się więc, że zasadne było umieszczenie wśród zagadnień badawczych także i tej kwestii. Powyższego spostrzeżenia nie należy poczytywać jako mankamentu monografii, lektura całości zaspokaja bowiem w pełni oczekiwania również w tej materii.

¹ Zob. *Piraci rzadziej atakują statki* – http://logistyka.wnp.pl/piraci-rzadziej-atakują-statki,114850_1_0_0.html z dnia 12 sierpnia 2010 r.

² Np. Czołgi T-72 (http://wyborcza.pl/dziennikarze/1,84009,6494068,Koniec_złotej_ery_somalijskich_piratow_.html z dnia 12 sierpnia 2010); cukier (http://wyborcza.pl/1,91446,8220822,Somalijscy_piraci_porwali_statki_towarowe.html z dnia 12 sierpnia 2010).